

Фрасинюк А.М.*

GLOBAL CUSTODY ЯК НАПРЯМ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ СУЧАСНОГО ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

В статье рассматриваются суть, содержание и особенности глобальных кастодальных услуг в контексте инновационного развития транснационального банковского бизнеса.

У статті висвітлюються природа, зміст та особливості глобальних кастодальних послуг у контексті інноваційного розвитку транснаціонального банківського бізнесу.

Ключові слова: глобальний кастодальний бізнес, глобальні кастодіани, кастодіани, субкастодіани

The article explores the nature, content and features of global custody services in the context of innovation development of transnational banking business.

Key words: Global Custody, global custodians, custodians, sub-custodians.

Актуальність дослідження. Тенденція сек'юритизації активів, разом із глобалізацією фінансової сфери та розвитком інформаційних технологій, призвели до структурних перетворень світового фінансового ринку, а саме - виникнення особливого утворення – інституту глобального кастодального бізнесу Global Custody, в рамках якого надаються послуги, пов'язані із здійсненням клієнтами транснаціональних інвестицій. Цей процес, розпочавшись наприкінці ХІХ ст. у розвинутих країнах, швидко поширюється на сучасні ринки, що формуються, і привертає увагу дослідників.

Ступінь розробленості проблеми та її невирішені частини. В працях вітчизняних економістів проблематика диверсифікації транснаціонального банківського бізнесу, пов'язана з розвитком кастодальних послуг, практично не досліджена, тоді як за рубежом їй присвячено численні публікації фахівців Банку міжнародних розрахунків, Європейського центрального банку, провідних ТНБ тощо.

Мета статті – висвітлення суті, змісту та особливостей кастодальних послуг у контексті інноваційного розвитку міжнародного банківського бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Деякі види послуг з обслуговування інвестицій в американську промисловість здійснювалися європейськими банками (зокрема, Bank of Scotland) з кінця ХІХ ст., проте термін Global Custody введений в середині 1970-х рр.: У 1974 р. він був використаний в маркетинговій політиці Chase Manhattan Bank та пенсійному законодавстві США (що відобразило зростаючу потребу клієнтів, зокрема пенсійних фондів, в даних послугах). До середини 1980-х рр., із зростанням обсягів зарубіжних інвестицій і появою міжнародного ринку цінних паперів, сформувалося тлумачення Global Custody як окремого виду діяльності, що охоплює: облік, зберігання та посвідчення прав, мультивалютні розрахунки, виплата доходів, звітність та інші послуги з цінних паперів,

*здобувач кафедри міжнародних фінансів Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: проф. Рогач О.І.

що надаються незалежно від місцезнаходження глобального кастодіана, його клієнта, а також країни походження, валюти номінування і класу фінансового інструменту.

Основу інфраструктури Global Custody складає мережа першокласних комерційних банків, об'єднані єдиною технологією, єдиними принципами організації своєї діяльності та функціональної певністю: кожний з банків виконує певний набір функцій залежно від статусу, яким він володіє в системі. При цьому конкретний склад функцій для кожного банку, так само як і для будь-якого іншого оператора системи Global Custody, визначається в процесі технологічного проектування конкретного сегмента інфраструктури Global Custody. В рамках системи Global Custody банківська мережа має ієрархічну структуру:

- глобальні кастодіани;
- кастодіани;
- субкастодіани.

Ключовою функцією ієрархічної мережі кастодіанів є підтримка і розвиток унікальної технології Global Custody, що поєднує в собі новітні досягнення в сфері телекомунікацій, інформації, організації, зв'язку, управління активами, фінансових розрахунків та інших сполучених сферах. Власне технологія Global Custody - це складний комплекс гранично широкого спектру новітніх технологічних рішень, здатний з мінімальними витратами і максимальною якістю забезпечити ефективну взаємодію емітентів, інвесторів і кредиторів, а також всього комплексу керуючих компаній, у тому числі глобальних кастодіанів, кастодіанів (локальних кастодіанів) і субкастодіанів.

В основі системи глобального кастодіального бізнесу - статистична модель портфеля інвестицій з мінімальним ризиком, розроблена лауреатом Нобелівської премії Гаррі Марковіцем. За визнанням відомих аналітиків, інститут глобальних кастодіанів реалізує найдосконалішу технологію фінансової діяльності.

Global Custody в даний час являє собою класичну ліберальну торговельно-фінансову систему «Банк - фондовий ринок». Ця система передбачає особисту незалежність усіх учасників фондового ринку, добровільну співпрацю банків, інвестиційних і страхових компаній, що фінансують і страхують власними і позиковими засобами операції з цінними паперами, а також депозитаріїв та розрахункових палат в рамках міжнародного фондового ринку. Вона включає в себе ринок капіталу та прав власності, заснований на єдиному правовому, інформаційному та технологічному просторі, активно взаємодіє з ринком гарантій та поручительств.

Система спирається на єдині міжнародні стандарти для всіх її учасників, міжнародні класифікатори та забезпечує зниження ризиків за рахунок:

- рівних стартових можливостей учасників фондового ринку всіх країн і галузей бізнесу;
- формування титулів документарних цінних паперів (стандарти ISSA для процедур емісії, депозитарію, реєстру власників, клірингу);
- низьких процентних ставок залучених до операцій кредитів;
- надійності страхових операцій;раціонального розподілу капіталу по місцях його освоєння.

Конкретна конфігурація національного чи міжкорпоративного сегмента інфраструктури Global Custody розробляється в процесі її детального проектування.

Про масштаби створеної системи говорить перелік компаній - глобальних кастодіанів, що забезпечують стратегічний розвиток інфраструктури Global Custody і виконання найбільш важливих і значимих функцій. За даними Асоціації глобальних кастодіанів, функції глобальних кастодіанів виконують 53 компанії, які контролюють глобальні активи вартістю 106 254 млрд. дол., до 10 найбільших глобальних кастодіанів станом на бере-

зень 2010 р. увійшли: BNY Mellon, J.P. Morgan, State Street, Citi, BNP Paribas, Société Générale, HSBC, Securities Services, Northern Trust, CACEIS, UBS AG.

Ці компанії забезпечують стратегічний розвиток інфраструктури Global Custody через фінансові та інші інститути з різних країн, що виконують функції локальних кастодіанів і субкастодіанів.

Ці статуси відрізняються функціональним наповненням, що приймається конкретним фінансовим інститутом на себе. Кожен з учасників системи Global Custody повинен виконувати свої функції неухильно і бездоганно, забезпечуючи при цьому безперервну роботу всіх учасників ринку - емітентів та власників цінних паперів, реєстраторів, депозитаріїв, брокерів, дилерів, клірингових розрахункових центрів і т.п.

Узагальнюючи інформацію, розміщену на офіційних сайтах глобальних кастодіанів, можна визначити перелік ключових інструментів у технологічному процесі Global Custody:

- державні та корпоративні цінні папери;
- прості або переказні векселі корпорацій для короткострокового кредитування;
- облігації з дисконтом, банківську позику під касові облігації, конвертовані облігації;
- роздрібний банкінг, вклади фізичних осіб;
- заставні під нерухомість, облігації, забезпечені майном та цінними паперами інших компаній;
- ведення бази даних клієнтів, їх кредитної історії, кредитного забезпечення та лімітів;
- витрати і ризики бізнесу, хеджування ризиків;
- факторинг, форфейтинг;
- бухгалтерський облік, аудит;
- контроль платіжних та касових транзакцій.
- капіталізація активів;
- управління активами;
- уступка прав під заставу;
- клірингові міжбанківські розрахунки;
- фондові біржові операції;
- гарантії на кредити;
- забезпечення по кредиту;
- зберігач, піклувальник, номінальний утримувач акцій;
- облігації, забезпечені заставою на власність корпорації;
- репутація, ліквідність бізнесу;
- нематеріальні IT-активи;
- емісія, інвестиційний банкінг;
- інформаційні технології.

При цьому особливе значення надається комплексного обслуговування клієнта, покриттю всіх його потреб в інвестиційно-фінансовій сфері одним інститутом. Така діяльність глобального кастодіана іноді характеризується терміном *cross-border securities administration* - адміністрування транснаціональних операцій з цінними паперами. Деякі кастодіани поділяють свої послуги на основні (облік і зберігання цінних паперів, розрахунки, виплата доходів) та додаткові (банківські, адміністративні, юридичні та ін.), однак обидва види повинні бути доступні всім клієнтам. Для деяких клієнтів розробляється спеціальний пакет послуг.

Частка Global Custody досягає, за деякими даними, 14-18% від загального обсягу цінних паперів на зберіганні в депозитарних інститутах і продовжує зростати в умовах глобалізації ринків та інвестиційних потоків.

Організаційно-технологічну основу інфраструктури транснаціонального інвестиційного бізнесу утворює міжнародний інститут субкастодіальних банків із сукупним капіталом у 15 трлн. дол., які контролюють фондові біржі понад 120 країн світу. В умовах глобалізації та модернізації світової економіки цей інститут виступає як великий оптовий покупець електронних біржових послуг з онлайнним постачанням цінних паперів у біржове ядро з ринками 120 країн світу проти платежів і в якості міжнародного банківського альянсу з трансформації за допомогою біржового ядра «коротких» грошей в «довгі» - кредити та інвестиції, що надходять у реальний сектор економіки країн, що беруть участь в роботі цього найбільшого світового фінансового інституту [1, с.169].

За рахунок оптових покупок послуг за низькими цінами цей інститут істотно (у 2-5 разів) знижує транзакційні витрати і ризики своїх клієнтів. Тим самим він сприяє швидкому розвитку ринку корпоративних цінних паперів, як потенційного сегмента фінансового ринку, що забезпечує модернізацію і масове оновлення виробництва в реальній економіці. Навколо цього інституту концентруються і розвиваються за єдиними стандартами такі високі технології, як інтернет-банкінг, е-комерція, страхування і т.д., які витісняють посередників і привертають капітал середнього і дрібного інвестиційного бізнесу до участі в капіталі світового фондового ринку.

Своєю чергою, інститут субкастодіальних банків спирається на єдині стандарти і правила ведення біржової і банківської діяльності, що забезпечують небачене зростання ринкової капіталізації як власне бірж, так і банків. Наприклад, біржі країн ЄС вже досягли річного обороту в 120-150 трлн. дол., а біржі США - понад 140-180 трлн. дол. [1, с.173].

Діяльність глобального кастодіана неможлива без використання сучасних засобів комунікації та обробки інформації, що забезпечують обслуговування тисяч операцій на день при мінімальній (менше 0,2-0,09%) частини неврегульованих транзакцій.

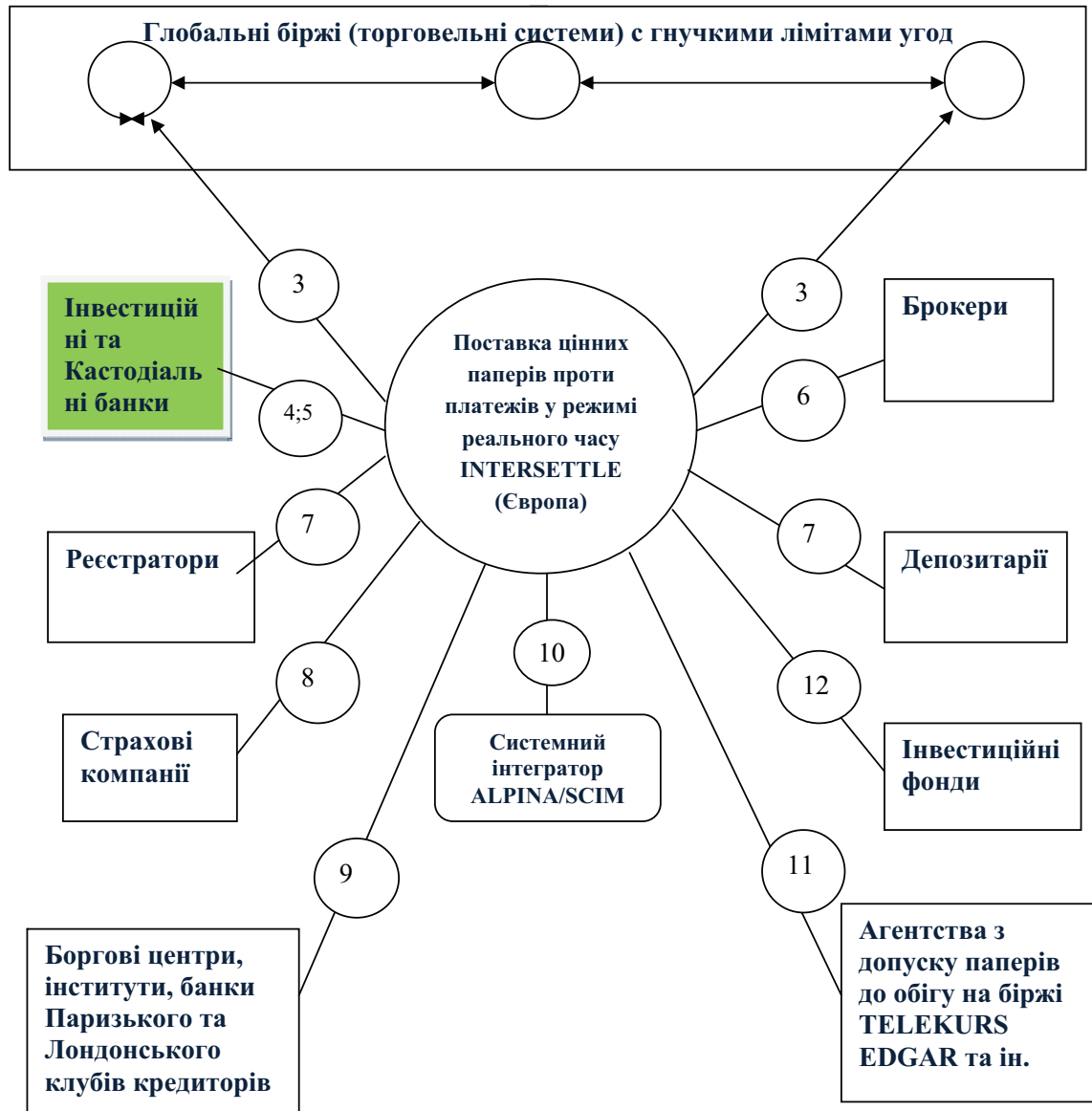
Технології Global Custody схематично представлені на рис.1.

Глобальний кастодіан повинен мати лінії прямого доступу до рахунків у клірингових центрах у режимі реального часу, «мости» для зустрічних розрахунків за цінними паперами, дубльовані системи зберігання інформації, а також забезпечити зручний зв'язок з клієнтами при дотриманні норм захисту інформації. Глобальний кастодіан повинен володіти надійною обліковою та операційною системою, що забезпечує облік цінних паперів та грошових коштів, бухгалтерське оформлення операцій, формування звітності в умовах інтенсивної обробки великих масивів даних.

Інститут субкастодіальних банків купує такі оптові послуги за низькими цінами у найбільшого в світі оптового продавця таких послуг - транснаціональної швейцарської корпорації INTERSETTLE. Остання має свою головну штаб-квартиру в м. Цюриху (Швейцарія) і ряд допоміжних фінансових центрів у країнах ЄС, Індії, Японії. Система підтримує найвищі обороти по онлайнних постачаннях цінних паперів проти платежів і ліквідність світового фондового ринку завдяки глибокій інтеграції як у біржову систему, так і в банківську телекомунікаційну інфраструктуру країн ЄС, США, Канади, Латинської Америки, Океанії, Азії та Африки і т.д. Саме ця система, з одного боку, прискорила закінчення століття класичних комерційних банків з їх класичним відсотковим і депозитним бізнесом, а, з іншого боку, одночасно прискорила розвиток сучасного інвестиційного бізнесу.

Характеризуючи цю систему, слід відзначити її високий рівень стандартизації та автоматизації кастодіальних і кредитних функцій та захисту від невиконання зобов'язань з постачання. Завдяки цьому, незважаючи на те, що система реалізує десятки тисяч транзакцій на добу по 30 найбільших біржах світу і оперує з сукупним капіталом у кілька трлн. дол., її експлуатацію здійснює лише близько 300 фахівців на місцях і 1260 фахівців в центральному офісі корпорації в м. Цюриху. Система має найнижчі в світі банківські витрати

з кредитування (не більше 1,2% від суми обороту), автоматично протоколює всі дії професійних учасників і на вимогу виводить на друк докладне опрацювання та виконання кожної транзакції з виявленням вузьких місць бізнесу з отримання доходу і трансформації «жорстких» грошей в «довгі» із заданим показником «подовження». Зрозуміло, що все це є можливим, у першу чергу, завдяки розвитку інноваційних інформаційних технологій. Отже, банк, який увійшов до числа клієнтів цієї системи, стає конкурентоспроможним з іншими іноземними великими банками і отримує доступ до основних фінансових потоків.

- 1- Всесвітня автоматизація котирувань цінних паперів та крос-лістингу
- 2- Фінансові потоки та послуги
- 3- Кредити для погашення лімітів та зниження біржових ризиків
- 4- Кредитування під заставу
- 5- Контроль за діями брокерів
- 6- Управління активами
- 7- Корпоративні дії Global Custody
- 8- Страхування фінансових ризиків
- 9- Боргові технології
- 10- Ліміти на виконання угод
- 11- Збір інформації про емітентів та присвоєння цінним паперам номерів ISIN
- 12- Участь дрібних інвестрів

Рис.1 Кастодіальні банки в глобальній системі поставки цінних паперів проти платежів [1, с.156]

Багаторічний досвід експлуатації такої системи (з 1988 року) показав її високу надійність і захищеність від кризових явищ, яким піддається зазвичай фондовий ринок, за рахунок своєчасного та оптимального кредитування під заставу з цінних паперів. Дана система забезпечує входження країни в сучасні електронні торговельні системи Європи, Азії, Північної та Латинської Америки з автоматизацією контролю транспортних ресурсів з інвестиційних рахунків і боргових платежів, а також запобігання незаконних транзакцій. Крім того, подібна інфраструктура забезпечує широку пайову участь інвесторів з різних країн світу з різною структурою власності в транснаціональній торгівлі цінними паперами, знижує транзакційні витрати і ризики, сприяє зменшенню боргів (як приватних, так і державних), виведенню цінних паперів країни-учасниці системи на зовнішні ринки капіталу. При цьому забезпечується рівноправна участі країни в боротьбі із зростанням частки спекулятивного капіталу, протидії відтоку капіталу, в обліку і контролі інвестиційних транзакцій за діючими стандартами Global Custody.

Таким чином, у результаті банк-учасник отримує низку великих стратегічних переваг у залученні інвестицій: повноцінний вихід на світові ринки капіталу, значне зниження своїх ринкових ризиків, підвищення свого інвестиційного рейтингу. Це також допомагає знизити використання американських депозитарних розписок для продажу своїх акцій на фондовому ринку США на умовах високих витрат, пропонувані американською стороною. Отже, забезпечується цивілізована інтеграція ринку цінних паперів країни-учасниці з ринками інших країн ЄС, Азії, Європи, Латинської Америки і т.д. на конкурентних умовах.

Останніми роками спостерігається процес консолідації: провідні світові банки-депозитарії позбавляються від непрофільних активів і концентрують зусилля на основному напрямі свого бізнесу. Наприклад, State Street продав комерційний і торговельний банкінг, а натомість придбав у Deutsche Bank кастодіана, розмір активів на зберіганні у якого оцінювався в 4,2 трлн. дол. Банк HSBC придбав Bank of Bermuda з активами 113 млрд. дол. Приклад Bank of Bermuda показує, як банк, що не здійснює широкої міжнародної діяльності в інших областях, зумів створити якісний глобальний депозитарний бізнес, оцінений покупцем більш ніж в 1 млрд. дол.

Згідно із заявами керівництва низки американських банків, вони мають намір розширити свою присутність в Європі в якості кастодіанов. У той же час американські кастодіани State Street, Bank of New York та JP Morgan Chase багато в чому зорієнтовані на національних клієнтів. Так, частка закордонного бізнесу у State Street складає всього 15%, тоді як, наприклад, у французького банку BNP Paribas цей показник дорівнює 60% (додаток В). Цим же пояснюється й інтерес американців до Європи: купуючи європейські кастодіальні компанії, банки США прагнуть до більшої стійкості бізнесу.

Фінансова стратегія великих кастодіанов обумовлена низкою причин. По-перше, підтримка кастодіального бізнесу на належному рівні вимагає від банків великих витрат на оновлення технологій для обслуговування цього сектора (за деякими оцінками, провідні банки витрачають на ці цілі понад 500 млн. дол. на рік). У підсумку в цій сфері успішно можуть працювати тільки ті фінансові інститути, які володіють достатніми активами, мають великий масив великих клієнтів і роблять ставку на розвиток профільного бізнесу. З цієї причини 75% всього світового кастодіального бізнесу сконцентровано в 7 банках. По-друге, великі портфельні інвестори вважають за краще працювати з кастодіальними інститутами, які володіють великим досвідом роботи в цій сфері, оперують по всьому світу і надають широкий спектр супутніх послуг, тобто спеціалізуються на глобальній кастодіальній діяльності.

Існує два підходи до формування структури глобального кастодіана. Більшість з них має в складі головного офісу дирекцію Global Custody, іноді об'єднану з Asset Manage-

ment або Private Banking. Цей підрозділ формує широку кореспондентську мережу рахунків депо, покриваючи основні ринки цінних паперів - європейський, північноамериканський, азіатський, південноамериканський. Одночасно забезпечується (спільно з Казначейством) доступ до регіональних бірж і брокерів, що дає змогу банкові виконувати клієнтські заявки з придбання / продажу цінних паперів на всіх ринках. Підрозділ Global Custody розробляє методологію надання глобальних кастодіальних послуг, координуючи роботу з клієнтської, юридичної, регіональної та іншими службами банку. Global Custody безпосередньо займається найбільш великими клієнтами, решта розподіляються між підрозділами та філіями.

На національних ринках працюють філії банку або його дочірні банки. Їх депозитарні підрозділи забезпечують інфраструктурне обслуговування операцій глобальних клієнтів банку з цінними паперами на місцевому ринку, а також мають власну клієнтську базу. Подібну організацію глобальної депозитарної діяльності мають європейські банки, наприклад BNP Paribas, Barclays Bank, ABN AMRO, SEB, Norske Bank. Американські та азіатські банки - Citigroup, Chase Manhattan Bank, Sumitomo Mitsui Banking Corporation, State Street - створюють дирекції Global Custody у складі своїх дочірніх європейських банків, діючи за описаною схемою.

Дещо інший підхід полягає в наданні більшої самостійності регіональним дочірнім банкам, які при виникненні потреби клієнта в обслуговуванні на ринках інших країн виходять безпосередньо на відповідний дочірній банк головного банку. Цей підхід спостерігається у Bank of New York, JP Morgan Chase, HSBC і пояснюється, зокрема, великою увагою до функції управління активами клієнтів. Слід зазначити, що організаційна структура глобальних кастодіанов не є стабільною і схильна до частих змін з метою адаптації до конкретних задач, що стоять перед головним банком (включаючи перспективи злиття / поглинання).

Хоча глобальними кастодіанами завжди декларується комплексне обслуговування на всіх ринках цінних паперів, спостерігається їх географічна спеціалізація або робота переважно з певними видами цінних паперів. Значною мірою це визначається структурою клієнтської бази глобального кастодіана (точніше, інтересами найбільш великих клієнтів), а також появою нових перспективних ринків цінних паперів та центрів концентрації інвестиційних потоків.

Клієнтами глобальних кастодіанов є наступні групи інвесторів:

- інституційні інвестори (різні форми колективних інвестицій) - страхові компанії, пенсійні фонди, муніципальні адміністрації та благодійні організації;
- «прямі» учасники ринку - приватні і корпоративні інвестори;
- керуючі компанії.

Глобальному кастодіальному бізнесові притаманна концентрація у традиційних фінансових центрах - Нью-Йорку, Лондоні, Франкфурті, Парижі, Сінгапурі, а також місцях розташування міжнародних розрахунково-клірингових центрів Euroclear Bank і Clearstream Banking (Брюссель і Люксембург).

На тлі загального спаду інвестиційної активності підвищується привабливість країн Східної Європи, в тому числі України. Ринки цих регіонів є більш ізольованими, з нерозвиненою інфраструктурою, нестабільністю (за обсягом і ставками), високим рівнем політичних і операційних ризиків, але водночас високою прибутковістю. Світовий досвід свідчить, що послуги Global Custody з точки зору зіставлення витрат і одержуваних доходів потрібно надавати клієнтам з активами приблизно 1 млрд. дол. В Україні подібних клієнтів (зокрема, інвестиційних фондів) в даний час не існує. Отже, повноцінних глобальних кастодіанов в країнах Східної Європи, включаючи Україну, Середньої Азії та Казахстану, на думку більшості експертів, немає.

Висновки. Узагальнюючи все вищезазначене, підкреслимо, що створена інфраструктура глобального кастодіального бізнесу виявилася ідеально пристосованою для вирішення таких основних проблем, пов'язаних із глобалізацією світового ринку цінних паперів:

1. Удосконалення методів визначення інвестиційної привабливості емітентів.
2. Розвиток ринку для портфельних інвестицій, що має (за Марквіцем) істотний потенціал зниження ризиків інвесторів.
3. Створення резервних фондів, здатних запобігти обвальне падіння котирувань цінних паперів конкретних корпорацій на біржах світу.
4. Гармонізація кастодіальних і банківських продуктів, стандартів і нормативів учасників системи в усьому світі.
5. Формування міжнародних депозитарно-розрахункових систем, що здійснюють відповідальне зберігання і поставку цінних паперів проти платежів в режимі реального часу з використанням сучасних телекомунікаційних технологій.

З аналізу змісту діяльності кастодіанів стає очевидним факт кардинальної зміни змісту банківського бізнесу в системі Global Custody в напрямку диверсифікації - поєднання класичної кредитної діяльності з біржовою. Отже функціонування Global Custody веде до розмивання хрестоматійних відмінностей між організованим (біржовим) і неорганізованим (міжбанківським) ринками. Зважаючи на це, а також на довершені інформаційні технології, що застосовуються у цій сфері, можна стверджувати, що функціонування інституту глобального кастодіального бізнесу започаткувало нову технологічну революцію, що відбувається у транснаціональному банківському бізнесі і веде до зростання прибутковості банківського бізнесу на основі його диверсифікації.

Література

1. Овчинников В.В. Глобальная конкуренция / В.В. Овчинников – М.: Институт экономических стратегий, 2007.- 360 с.
2. Barbour, David, et al. 1998. Asset Securitization in Emerging Market Economies: Fundamental Considerations. Essays in International Finance and Economics. L. 13:8-11.
3. Benjamin, J. and Yates, M. The Law of Global Custody, 2002. - UK: Lexis-Nexis Butterworths.
4. Berger, A. N., et al. «The Consolidation of the Financial Services Industry: Causes, Consequences, and Implications for the Future» // Journal of Banking and Finance 23. – 1999. – P. 135-194.
5. Brusco S., Panunzi F. Reallocation of Corporate Resources and Managerial Incentives in Internal Capital Markets. - // CEPR Discussion Papers. – 2005 - No 2532.
6. Casson M. Evolution of multinational banks: a theoretical perspective, in J. Jones (ed.), Banks as Multinationals.- L., 1990.
7. Chan , D., Fontan, F., Rosati, S. and Russo, D. The Securities Custody Industry // ECB Occasional Paper. – 2007. - No. 68.
8. Fang Cai, Francis E. Warnock. International Diversification at Home and Abroad // NBER Working Paper. – 2006. - No. W12220. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: SSRN: <http://ssrn.com/abstract=902572>.
9. Hill, Claire. 1999. Latin American Securitization: The Case of the Disappearing Political Risk. Virginia Journal of International Law 38. – 1998.
10. Kireyev, Alexei. Liberalisation of Trade in Financial Services and Financial Sector Stability (Analytical Approach). IMF Working Paper. - 2002. - WP/02/138.